

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE
**VPLIV IZSTOPA VELIKE BRITANIJE IZ EVROPSKE UNIJE NA
OSKRBOVALNE VERIGE V KMETIJSKEM IN PREHRAMBEM
SEKTORJU**

Ljubljana, avgust 2019

MATEO MATIČEVIĆ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Mateo Matičević, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Vpliv izstopa Velike Britanije iz Evropske Unije na oskrbovalno verigo v kmetijskem in prehranbnem sektorju, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem asist. dr. Markom Budlerjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna z njegovo elektronsko obliko;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD	1
1 POVOD IN IMPLEMENTACIJA REFERENDUMA O IZSTOPU VELIKE BRITANIJE IZ EVROPSKE UNIJE.....	2
2 MOŽNI SCENARIJI IZSTOPA VELIKE BRITANIJE IZ EU.....	4
2.1 Norveški model – Evropski gospodarski prostor (EGP).....	4
2.2 Švicarski model – bilateralni sporazumi (EFTA)	5
2.3 Turški model – Sporazum o carinski uniji	6
2.4 Izhod brez sporazuma z EU na podlagi Svetovne trgovinske organizacije(STO)	6
3 KAKO BI LAHKO BILA VIDETI STRATEGIJA »BREXITA«?.....	9
4 KMETIJSTVO V VELIKI BRITANiji	10
4.1 Uvodna statistika za leto 2017	10
4.2 Pregled uvoza in izvoza v kmetijstvu	10
4.3 Samoosrka	12
4.4 Dobavna veriga	14
4.5 Problem zaposlenih	15
5 OCENA, ANALIZA IN PRIHODNJE NAPOVEDI	16
SKLEP	19
LITERATURA IN VIR.....	19

KAZALO SLIK

Slika 1:Delež izvoza Velike Britanije v in izven Evropske unije.....	8
Slika 2:Poreklo živilskih izdelkov v Veliki Britaniji za leto 2017	11
Slika 3:Vrednost trgovine s hrano, pijačo in krmo po cenah za leto 2018 (uvoz in izvoz). 12	
Slika 4:Razmerje med lokalno proizvodnjo hrane in ponudbo hrane	13
Slika 5:Število zaposlenih v agroživilskem sektorju, leto 2018	15

SEZNAM KRATIC

VB -	Velika Britanija
EU -	Evropska unija
STO -	Svetovna trgovinska organizacija
EGP -	Evropski gospodarski prostor
EFTA –	European free trade association; Evropskega združenja za prosto trgovino
ZDA -	Združene države Amerike

UVOD

Svet se spreminja, z njim pa tudi ekonomska aktivnost. Kdo bo prvi, kdo bo cenejši, kdo bo hitrejši in bolj kvaliteten, so vprašanja, s katerimi se soočajo logistična podjetja v izjemno globaliziranem in posledično tekmovalnem okolju. Z malo regulacijami in veliko stopnjo povpraševanja panoga logistike in oskrbovalne verige postaja vse bolj zaželeno, kar je dobro za kupca, kateremu visoka stopnja konkurence med logističnimi podjetji omogoča hiter, zanesljiv in hkrati sofisticiran ter inovativen odgovor na njegovo povpraševanje in specifične želje. Človek se skorajda ne zaveda, koliko truda je bilo vložena, da je naročen paket bil dostavljen pred prag hiše v nekaj dneh. Še posebej, če je ta prepotoval polovico sveta in to brez doplačila za poštnino.

Z zgoraj omenjenim poskušam na svoj način podati vrednost omenjeni panogi. V nadaljevanju podrobneje analiziram dogajanja v Veliki Britaniji po referendumu junija 2016 in razkrivam pomen logistike in njenih dejavnosti na njeno gospodarstvo.

Skozi zgodovino so vojne bile izrazito pomembne pri zavzemanju ozemlja in so omogočale dostop tako do novih surovin kot do novih trgovskih poti. Države z dostopom do morja imajo jasno prednost pred tistimi, ki so zasidrane globoko v celini. Seveda pa sam dostop do mednarodnih vod in pristanišča ne garantirajo uspeha v mednarodni trgovini. Tako je opazno, da geografska lokacija Veliki Britaniji ne deluje v prid. Večine avtomobilov, farmacevtskih izdelkov in hrane ne pridelava sama, temveč jih uvažata. Primer hrane je še posebej izrazit, saj Velika Britanija svojih lastnih potreb ne pokrije v celoti (okoli 50 % neprocesiranih živil je uvoženih) (Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje, 2018).

V strokovni nalogi se osredotočam na izzive in priložnosti, ki bi jih Velika Britanija bila zmožna doseči in hkrati me zanima, kako bo z njimi poskušala omiliti negativne vplive oziroma eksternalije, ki imajo vpliv na mednarodno menjavo in s tem vsakodnevno življenje tamkajšnjega prebivalstva. Namen naloge bo tako predstaviti in opisati oskrbovalno verigo prehranskih živil Veliki Britaniji (v nadaljevanju VB), od referenduma o izhodu VB iz Evropske unije (v nadaljevanju EU), ki je soodvisna od uvoza tujega kmetijskega blaga in izvoza kmetijskega blaga, ki ga pridelajo lokalni proizvajalci na območju Velike Britanije.

Zaradi velike pomembnosti kmetijstva in prehranskega sektorja strokovno nalogo izdelam s pomočjo deskriptivne metode – ta temelji na tuji literaturi, ki je sestavljena iz različnih člankov, poročil, odkritij s strani privatnih organizacij in predvsem vladnih organizacij, ki opravljajo in obdelujejo podatke za dani sektor v imenu Velike Britanije.

1 POVOD IN IMPLEMENTACIJA REFERENDUMA O IZSTOPU VELIKE BRITANIJE IZ EVROPSKE UNIJE

Vlada Velike Britanije se je zavezala, da bo referendum izvedla 23. junija 2016. Takrat so se volivci odločili za izstop iz EU. Za referendum, imenovan »The Great Repeal Bill« je VB z večino (51,9 %) izglasovala izstop iz Evropske unije, 48,1 % pa jih je volilo za obstanek v EU. Volitev se je udeležilo nekaj manj kot 72 % volilnih upravičencev. VB je pripravila pot za izstop iz EU, vse podrobnosti o njenem izstopu pa je še treba določiti. Časovni razpored je bil določen 29. marca, ko je britanska premierka Theresa May sprejela formalni korak, ki ga zakonodaja EU zahteva za začetek postopka izstopa, in sicer s sprožitvijo 50. člena Lizbonske pogodbe. V okviru dvoletnega postopka naj bi VB zapustila EU 29. marca 2019, vendar je bil ta datum po zasedanju Evropskega sveta prestavljen na 31. oktober 2019. Vendar pa lahko VB odide prej, če ratificira dogovor pred tem (The Irish Times, brez datuma).

Odkar se je VB pridružila Evropski skupnosti leta 1973, je bil njen odnos do preostale Evrope in EU napet. Leta 1975 je VB že imela referendum o tem, ali ostati v Evropski skupnosti. Leta 1984 je premierka Margaret Thatcher izgovorila zdaj že legendarne besede: »Želim svoj denar nazaj!«, s čimer je podprla zmanjšanje britanskih prispevkov v proračun EU. Primer odpora VB do Evropske unije se še vedno opazi pri nepodpisanem Schengenskem sporazumu, ki je začel veljati leta 1995 in s katerim podpisane članice ukinejo mejne kontrole med sodelujočimi članicami EU. Izrazit primer odpora višje integracije VB je razviden tudi v obstoju britanskega pound sterlinga (funta) kot enotne valute v VB (Schoof, Petersen, Aichele & Felbermayr, 2015).

VB nikakor ni edina država, ki izraža nezadovoljstvo z EU. V drugih državah članicah obstajajo politične stranke, npr. finska »Die (wahren) Finnen«, nemška »Alternative für Deutschland«, italijanska »Lega Nord« in nizozemska »Partij voor de Vrijheid«, ki so pravzaprav EU-skeptična gibanja, ki pridobivajo na popularnosti. Razlogi za zavračanje obstoja v EU so različni. Med njimi so najpomembnejši strah pred izgubo nacionalne identitete in suverenosti, zaskrbljenost zaradi prekomerne birokracije s prenosom večine moči v Bruselj in visoka neto plačila v EU. Moteča je tudi visoka stopnja priseljevanja iz drugih držav članic EU, ki jo spremlja izguba lastne kulture države, naraščanje brezposelnosti in sistemov socialne varnosti. Preobremenjenost prav tako spodbuja nelagodnost pri prebivalstvu. Poleg tega se ljudje sprašujejo, ali članstvo v EU sploh koristi državi (Schoof, Petersen, Aichele & Felbermayr, 2015).

Veliko vprašanje je, kaj sledi. Večina napovedi, kako bo »Brexit« vplival na gospodarstvo, je pesimističnih. Seveda se gospodarstvo že dolgo spopada z izzivi, kot so šibka rast, neenakomerna razporeditev bogastva in nizka produktivnost. Ena izmed pesimističnih napovedi navaja zmanjšanje izvoza iz VB, hkrati pa napoveduje tudi podražitev uvozov

zaradi neznanih višin carin, za katere obstaja potencialna možnost implementacije po zaključenem izhodu. Ob primeru čedalje večje politične izolacije avtorji napovedujejo zmanjšanje bruto domačega proizvoda na prebivalca leta 2030, ki bi meril med 0,6 in 3,0 odstotka manj, kot če bi država ostala v EU. Ob upoštevanju dinamičnih učinkov, ki jih ima gospodarska integracija na investicijska in inovacijska vedenja, bi se izgube bruto domačega proizvoda lahko povzpele na 14 % (Schoof, Petersen, Aichele & Felbermayr, 2015).

Kljub temu negativnemu mnenju VB morda vstopa v novo dobo večjih tržnih priložnosti in oskrbovalnih verig po vsem svetu. Oborožena s pravimi orodji za zagotavljanje celovitega vpogleda in racionalnega odločanja, lahko VB na tem vse bolj kompleksnem in raznolikem področju ob veliki negotovosti ustvari priložnost. Ko postaja Evropa manj očitna izbira, mora VB hitro vstopiti v nova bilateralna razmerja, ki pa s seboj prinašajo izzive v obliki neizkušenih trgov (Moody, Saad & Zhang, 2018).

Po tem, ko VB zapusti EU, se skriva njena največja priložnost v povečanju gospodarskega sodelovanja, zlasti trgovine, s tujino. VB bo oproščena skupne zunanje tarife (sklenjene v sodelovanju z EU), kar predstavlja možnost svobodnih pogajanj o lastnih zunanjih trgovinskih sporazumih. Do danes je EU ratificirala trgovinske sporazume z različnimi državami, ki imajo za manj kot tretjino manjšo vrednost trgovine VB. To pomeni, da velik delež uvoza in izvoza VB ni zajet v trgovinskih pogodbah in je že izpostavljen trgovskim oviram, kot so carine. To kaže tudi študija Mednarodnega denarnega sklada, ki trdi, da pogajanja o novih sporazumih o prosti trgovini, ki znižujejo vse tarife na 0, lahko povzročijo skok v produktivnosti na več kot 0,6 % bruto domačega proizvoda. Zanimivo je, da bi lahko velik delež prihodkov omogočili enostransko, z znižanjem uvoznih tarif. Enostransko znižanje uvoznih tarif bi lahko potrošnikom in podjetjem v VB zagotovilo nižje stroške, bolj kakovosten uvoz, povečanje konkurenčnosti in spodbujanje inovacij (Dimson, Hunt, Mikkelsen, Scanlan & Solyom, 2016).

Čeprav so zgodnje napovedi dramatičnega padca leta 2016, 2017 bile realizirane v zanemarljivih vrednostih, se pesimistične napovedi še vedno nekontrolirano širijo. Ta šok lahko izkrivi in poslabša obstoječo šibkost v povpraševanju in ponudbi, kar je pojav, ki je pogost v številnih zahodnih gospodarstvih (Dimson, Hunt, Mikkelsen, Scanlan & Solyom, 2016).

VB zdaj uvaža in izvaža več v EU in iz nje kot kadar koli prej v zgodovini. Toda pri tej rasti in povečani integraciji trgov ne gre samo za nakup in prodajo končnih izdelkov, za veliko rast izvoza je odgovorna prodaja delov, polizdelkov, tudi storitev. Skoraj četrtnina vrednosti britanskega izvoza izvira iz uvoza. V avtomobilskem sektorju je ta številka veliko višja, 44 % njegove vrednosti izvoza izvira direktno iz uvoza. Vse bolj so Britanci seznanjeni s tem, da uvoz poganja izvoz in da sta medsebojno povezana kot dela globalnih in regionalnih dobavnih verig (Stojanovic & Rutter, 2017).

Trgovina VB s polproizvodi je bolj povezana z EU kot s preostalim svetom. Za sektorje, kot sta hrana in pijača, predstavlja EU približno 70 % dobavne verige. Članstvo v EU je to sodelovanje olajšalo. Predmet trgovine je mogoče večkrat poslati med kontinentom in Otokom z malo motnjami. To je privedlo do učinkovitosti in specializacije, pa tudi do večje soodvisnosti. Izstop iz EU ogroža dobavne verige hrane in pijače, ki so odvisne od odsotnosti mejnih pregledov in carin (Stojanovic & Rutter, 2017).

VB se bo morala z evropsko zakonodajo ponovno pogajati o svojih predpisih ali sprejeti nov model za obvladovanje vpliva »Brexita« na gospodarstvo. Navdih bi morali črpati iz držav, ki niso članice EU, torej držav, kot so Norveška, Turčija in Švica. Norveška je tesno povezana z Unijo skozi članstvo v Evropskem gospodarskem prostoru (v nadaljevanju EGP), pri čemer je obdržala nadzor nad nekaterimi sektorji, kot sta kmetijstvo in ribištvo, hkrati pa sprejema EU-predpise z malo ali nič vpliva nanje. Po drugi strani pa bi VB lahko posnemala turško razmerje z EU v obliki carinske unije. Položaj Švice je nekoliko zapleten in utemeljen v številnih dvostranskih sporazumih. Izstop iz EU brez dogovora bi pomenil vrnitev VB na pravila Svetovne trgovinske organizacije (v nadaljevanju STO) in to na splošno velja za ekonomsko nezaželeno možnost, t. i. »trdi Brexit«. Vpliv bi bil takojšen, z vpeljavo carin na vse proizvode (Moody, Saad & Zhang, 2018).

»Brexit« neizogibno uvaja trenje v dobavni verigi. Potencialno prinaša odstop iz trenutno ustaljenih trgovskih poti ter načina trgovanja, ki ga koristijo kmetijski obrati in njihove dobavne verige. Obstaja dvom, da VB nikoli ne bo uspela pridobiti trgovinskih ponudb s popolnoma enakimi ugodnostmi, kot ji to ponuja članstvo v EU. Čeprav popolne rešitve ni, v strokovni nalogi navajam par alternativ. V nadaljevanju so predstavljene različne alternativne poti, skozi katere bi lahko VB obdržala delež privilegijev, ki jih je predhodno pridno izkoriščala kot članica EU.

2 MOŽNI SCENARIJI IZSTOPA VELIKE BRITANIJE IZ EU

2.1 Norveški model – Evropski gospodarski prostor (EGP)

EGP je bil ustanovljen leta 1994, da bi evropskim državam, ki niso del EU, ponudil priložnost postati članice enotnega evropskega trga. EGP obsega vse članice EU skupaj s 3 državami, ki niso članice EU: Islandijo, Lihtenštajnom in Norveško. Članice EGP so del enotnega evropskega trga, ki ponuja svoboden pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala. Po pravilih članstva EGP morajo države članice implementirati pravila EU o enotnem trgu, vključno z zakonodajo o zaposlovanju, varstvu potrošnikov, okolju in konkurenčni politiki (Centre for economic performance, 2016).

Biti član EGP prinaša tudi svoje slabosti. Čeprav članice EGP pripadajo enotnemu trgu, niso

del globlje integracije, ki se odvija v EU. Na primer, kot članica EGP Norveška ne spada v carinsko unijo EU. To pomeni, da mora norveški izvoz izpolniti »Pravila o poreklu« za vstop v EU brez dajatev. Članice EGP, ki niso članice EU, morajo sprejeti in izvajati zakonodajo EU, ki ureja enotni trg, brez sodelovanja pri odločanju o sami zakonodaji. Priključitev EGP bi VB omogočilo nadaljnji obstoj v enotnem trgu, vendar ob izključitvi sodelovanja v bolj integriranih evropskih povezavah. Pomembna ugotovitev raziskav o ekonomskih posledicah izstopa iz EU je, da čeprav bi »Brexit« škodoval gospodarstvu VB z zmanjšano trgovino, so stroški manjši, če VB ostane bolj ekonomsko integrirana z EU (Centre for economic performance, 2016).

Pod tem scenarijem bi celovit sporazum o prosti trgovini z EU prinesel malo sprememb glede na trenutni dogovor z EU, kar bi nadalje omogočilo neprekinjen potek poslovanja brez tarifnih ovir med VB in EU. Ta scenarij lahko VB tudi omogoči razvoj nadaljnjih potencialnih trgovinskih sporazumov s tretjimi državami, ki odpirajo nove izvozne poti za kmetijske izdelke VB (Welsh Government, 2018).

2.2 Švicarski model – bilateralni sporazumi (EFTA)

Švica ni članica EU ali EGP. Namesto tega se je pogajala o številnih bilateralnih pogodbah, ki urejajo njene odnose z EU. Običajno vsaka od teh pogodb omogoča sodelovanje v določenih politikah ali programih EU. Tu so npr. pogodbe o zavarovanju, letalskem prometu, pokojninah in preprečevanju goljufij. Švica je tudi članica Evropskega združenja za prosto trgovino (European free trade association, v nadaljevanju EFTA), ki zagotavlja prosto trgovino z vsemi nekmetijskimi dobrinami v EU (Centre for economic performance, 2016).

Dvostranski pogodbeni pristop Švici omogoča prožnost pri izbiri pobud EU, pri katerih želi sodelovati. S članstvom v EFTA in raznimi sporazumi, ki zajemajo ovire v trgovini, je Švica dosegla podobno raven na trgu blaga kot države EGP.

Sprejetje švicarskega modela je lahko privlačno, če VB išče »a la carte« pristop k evropskemu povezovanju. Vendar vedno obstajajo pomanjkljivosti. EU tako ni obvezana, da VB prosto omogoči vse, kar pomeni, da ji švicarski model ne bi zagotovil enakega dostopa na trg, kot ga ponujata članstvo v EU ali EGP. Tak primer bi lahko bilo vprašanje, ali bi lahko VB dosegla dogovor z EU o sodelovanju na enotnem trgu s storitvami. Dogovor je negotov in izključitev iz enotnega trga bi bila škodljiva za izvoz finančnih in poslovnih storitev VB v EU. Švicarski model tako predstavlja odrekanje suverenosti, saj VB ne bi več imela vpliva pri odločanju o zakonodaji EU, ki jo mora sprejeti za sodelovanje na enotnem trgu (Centre for economic performance, 2016).

2.3 Turški model – Sporazum o carinski uniji

Sporazum o carinski uniji, kot ga trenutno izvajata EU in Turčija, bi lahko VB pomagal izogniti se pravilu porekla blaga. To pravilo predstavlja stroške, ki bi jih morala britanska podjetja pogoltniti v vse bolj kompleksni dobavni verigi. Turčija je v tem primeru dolžna pobirati dogovorjeno skupno zunanjo tarifo EU, ki ovira njeno sposobnost vodenja neodvisne zunanje trgovinske politike. In ker se tarife aplicirajo samo na industrijske proizvode, se z mejnimi pregledi še vedno spopada kmetijsko blago. Tovornjaki, ki prevažajo to kmetijsko blago, tudi ne morejo kar prosto krožiti po EU. To pregledovanje kmetijskega blaga sproži dolge kolone na turško-bolgarski meji. VB bi lahko vključila kmetijsko blago v sporazum carinske unije (da bi se izognila pregledu pri irski meji), vendar bo cena najverjetneje sledila pravilom EU (Stojanovic & Rutter, 2017).

2.4 Izhod brez sporazuma z EU na podlagi Svetovne trgovinske organizacije(STO)

Odhod brez dogovora predstavlja največjo grožnjo gospodarstvu VB. Dejstvo, da nobeden od večjih partnerjev z evropsko trgovino ne trguje samo na podlagi STO, kaže na neprilučnost te možnosti. To bi se odrazilo v preverjanju dokumentov, testiranju in inšpekcijskih pregledih na mejah. Zaradi tarif bi gospodarstvo utrpelo škodo v konkurenčnosti številni sektorjev (Stojanovic & Rutter, 2017).

Od leta 2015 ima STO 161 članic, ki predstavljajo vsa večja gospodarstva in nekaj manjših. V skladu s pravili STO mora vsaka članica ostalim odobriti enak dostop na trg z največjo ugodnostjo (ang. most favoured nation), vključno z zaračunavanjem enakih tarif vsem članicam STO. Edine izjeme tega načela so države, ki se odločijo skleniti sporazume o prosti trgovini, kot sta EU ali EFTA, kjer so lahko deležne posebnih ugodnosti (Centre for economic performance, 2016).

Tisti, ki se zavzemajo za to, da VB zapusti in ostane sama zunaj EU, menijo, da je glavni ekonomski strošek članstva VB v EU napačna razporeditev virov, ki izhajajo iz protekcionalizma, ki ga nekaterim industrijam zagotavlja zunanja tarifa EU. Pravzaprav EU v večji meri odvrča trgovino, kot pa jo ustvarja (Booth, Howarth, Persson, Ruparel & Swidlicki, 2015)

Popolnoma izven EU Velika Britanija ne bo imela nobenega vpliva na odločanje EU o pravilih urejanja trgovine na enotnem trgu. Vendar bi VB ponovno dobila sedež v STO in v drugih organizacijah za trgovino ali možnost določanja standardov, kjer jih trenutno zastopa EU (Booth, Howarth, Persson, Ruparel & Swidlicki, 2015).

Če bi se VB odpravila na samostojno pot, bi to očitno pomenilo največjo stopnjo neodvisnosti od EU. To pa bi pomenilo, da VB ne bi bilo več treba izvajati predpisov in standardov EU, razen pri izvozu na trge članic EU. VB bi bila popolnoma neodvisna od

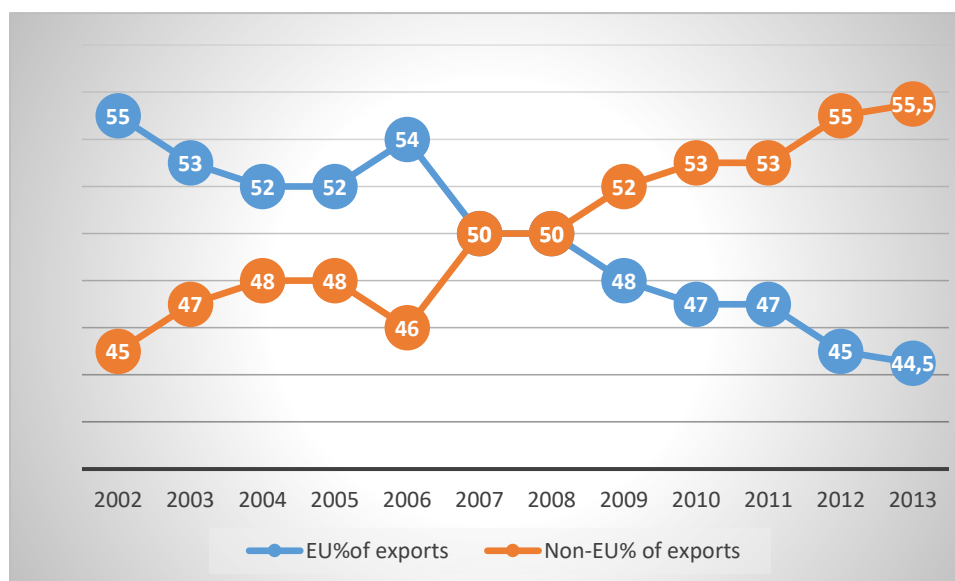
skupnih politik in političnih struktur EU. Zunaj EU bi se lahko svobodno pogajala o svojih sporazumih o prosti trgovini s tujino in/ali sprejela »hongkonško možnost« enostranskega spuščanja svoje trgovinske tarife, ne da bi pri tem iskala vzajemne ukrepe s strani tujih vlad. Glavna prednost takega pristopa bi bilo zmanjšanje stroškov uvoza za potrošnike in zmanjšanje stroškov za proizvedeno blago, ki se ponovno izvozi (Booth, Howarth, Persson, Ruparel & Swidlicki, 2015).

Na splošno je negotovo, kako bi odhod z enotnega trga vplival na gospodarsko in regulatorno strategijo VB ter ali bi bile kakšne spremembe koristne. Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj je ugotovila, da so britanski delovni in proizvodni trgi celo kot člani enotnega trga bistveno manj regulirani in bolj prilagodljivi kot v drugih državah članicah EU. Dejstvo je, da trgi dela in proizvodov v VB kažejo podobne stopnje prožnosti kot v Kanadi in Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) in so veliko manj regulirani kot v državah, ki niso članice EU (Norveška in Švica). To kaže, da enotni trg državam omogoča obseg prilagoditev ekonomskih predpisov njihovim nacionalnim preferencam (Centre for economic performance, 2016).

Izvoz iz VB v EU bi bil odvisen od zunanjega tarifnega sistema EU, ki bi znatno povečal stroške izvoza hrane in predvidoma uvoza, če bi VB uvedla recipročne tarife za agroživilske izdelke, ki vstopajo vanjo. Predviden namen uvedbe recipročnih tarif je zaščita lokalnih britanskih proizvajalcev ali ohranitev vzvoda za prihodnja pogajanja; na primer, vsak dobavitelj mesa bi moral najprej dobiti certifikat prek obstoječega EU-sistema, da bi zagotovil skladnost s standardi in ukrepi EU. Transportna podjetja bi morala izpolniti novo dokumentacijo o licenciranju za izvoz iz VB v EU (primer: izvoz živil živalskega izvora v EU je prepovedan, razen če ima izvoznik dovoljenje s strani regulatorne ustanove, ki je določena in odobrena s strani Evropske komisije za namen javnega zdravja) (Benton, Froggatt, Wright, Thompson & King, 2019).

V spodnji sliki (glej slika 1) vidimo izvoz VB zajet v enajstih letih. Izvoz je na sliki razdeljen na izvoz na EU trg in izvoz izven EU trga.

Slika 1: Delež izvoza Velike Britanije v in izven Evropske unije

Vir: Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje (brez datuma).

EU ostaja najpomembnejši izvozni trg VB, čeprav delež izvoza v tujino v zadnjem desetletju narašča. Leta 2013 je VB izvozila 44,5 % svojega blaga in storitev v EU v primerjavi s 55 % leta 2002.

Zmanjšanje trgovinskih ovir med VB in ostalim svetom je hvalevreden cilj in bo verjetno povečal trgovino ter dohodek v VB. Vendar to ni ustrezna zamenjava članstva v EU. Najbolj znano dejstvo v mednarodni ekonomiji je, da mednarodna trgovina in mednarodne investicije močno padajo z večanjem geografske razdalje. Podvojitve razdalje med dvema državama približno prepolovi trgovino med njima. VB je, geografsko gledano, veliko bližje EU kot pa globalnima velikanoma ZDA in Kitajski. Zato ta novica, da je za približno polovico trgovine v VB odgovorna EU, ni presenečenje (Booth, Howarth, Persson, Ruparel & Swidlicki, 2015).

Obseg, v katerem se lahko VB oddalji od EU, za mnoge zagovornike »Brexit« oblikuje ključne priložnosti o domači politiki in sklenitvi sporazumov o neodvisni trgovini. Vseeno pa je v trgovinskih pogajanjih kmetijstvo pogosto eden najbolj spornih sektorjev, včasih izključen v celoti, kjer tarife pogosto ostanejo v veljavi. Za ponazoritev – povprečna kmetijska tarifa v EU na uvoz iz držav, s katerimi EU nima prostotrgovinske ali preferencialne pogodbe, je 8,5 %. Toda za trgovanje v ZDA tarifa povprečno znaša 11,1 %. VB ima v okviru »Brexit« izjemno priložnost, da opremi svoj prehranski sistem, da bi zdržal nove izzive, ki jih bo treba pazljivo že prehodno upravljati. Sprva bo treba raziskati in implementirati, kaj državljani in potrošniki najbolj cenijo v prehranski verigi. Prehransko verigo bo treba vzeti pod drobnogled in v celoti izkoristiti nove razpoložljive tehnologije (Benton, Froggatt, Wright, Thompson & King, 2019).

V prihodnjih mesecih se bo VB soočila z naštetimi alternativnimi scenariji izstopa iz EU. Z upoštevanjem zahtev kmetijskega in prehranskega sektorja bo kot najmanj zaželeni scenarij ostala carinska unija. Dodatne regulacije in pregledi na mejah, bi znatno povečalo stroške in čas dostave živil. Kot sem že zapisal, pa hkrati Turški model zavira sposobnost vodenja neodvisne zunanje politike, ki jo bo VB nujno potrebovalo na njeni samostojni poti.

VB bo v najboljšem primeru želela ostati dokaj integrirana z EU, kar ji bo omogočilo sodelovanja na podlagi EGP. Integracija na podlagi Evropskega združenja za prosto trgovino ni privlačna, saj ta ne pokriva kmetijskega blaga. Včlanitev VB v Evropsko združenje za prosto trgovino bi bilo izvedljivo na podlagi pogajanj, kjer bi EU odobrila trgovanje s kmetijskim blagom. Dodatno mislim, da VB nima namena vstopati v EGP, saj bi to bila kontradikcija izstopu, katerega namen je bil ustvariti VB, ki svobodno odloča o svoji zakonodaji.

Zadnji scenarij pa ostaja izhod na podlagi Svetovne trgovinske organizacije, ki bi VB prinesla najvišji raven svobodnega odločanja. Takšna samostojna pot pa prinaša negotovost v obliki neznane skupne zunanje tarife, ki bi jo lahko EU postavila napram VB.

3 KAKO BI LAHKO BILA VIDETI STRATEGIJA »BREXITA«?

VB kar dobro obratuje znotraj EU. Dobrih 63 % svoje trgovine pokriva s pomočjo raznih prostotrgovinskih sporazumov z EU. Če ji uspe skleniti sporazum o prosti trgovini z EU in ji hkrati uspe obdržati obstoječe sporazume o prosti trgovini, ji bo treba skleniti le pogodbe z ZDA in Kitajsko, da doseže raven 81% pokritosti svoje trgovine preko prostotrgovinskih sporazumov (Ruparel, Booth & Scarpetta, 2016).

Strateški niz sporazumov o prosti trgovini z azijskimi gospodarstvi (Kitajska, Indija, Japonska), bi lahko VB povečal bruto domači proizvod do 0,6 %, s čimer bi z malo sreče popravili in dosegli poravnavo negativnih vplivov izstopa iz EU in enotnega trga. Najbolj radikalna možnost, ki jo bo VB imela na razpolago po »Brexit«, je nadaljevanje z enostranskim prostotrgovinskim sporazumom tako, da odstrani vse tarife na uvoz iz ostalih držav sveta. To bi lahko dolgoročno povečalo bruto domači proizvod do 0,75 %. Vendar pa lahko takšen pristop izpostavi britanska podjetja nizkocenovni konkurenci, kar bi na koncu pomenilo izgubo kakršnih koli vzvodov VB (Ruparel, Booth & Scarpetta, 2016).

Omenjeni trgovinski sporazumi so hvalevredni. Toda geografska lokacija ostaja glavni povod za izvajanje prostotrgovinskih sporazumov, ki lahko pozitivno vplivajo na dobavno verigo živil. EU bo najverjetneje ostala glavni trgovinski partner z VB na tem področju. V nadaljevanju naloge bom predstavil kmetijski sektor, kjer bom na koncu podal lastno oceno in na dosleden način skušal predvideti položaj VB bo izhodu iz EU.

4 KMETIJSTVO V VELIKI BRITANJI

4.1 Uvodna statistika za leto 2017

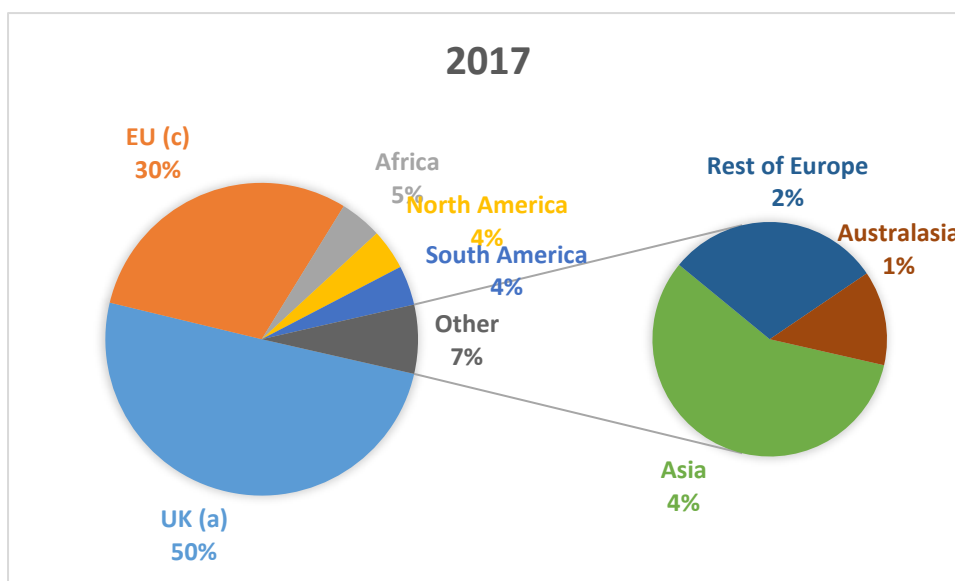
Downing in Coe (2018) sta predstavila statistične podatke, ki veljajo za kmetijski sektor VB za leto 2017, in sicer:

- približno 72 % celotne površine je porabljenih za kmetijstvo (približno 17,5 milijona hektarjev);
- približno 25 % površin je v uporabi za pridelke, kot sta ječmen in pšenica, dodaten 1 % zemlje je v uporabi za hortikulture poljščine;
- prispevek kmetijstva k nacionalnemu gospodarstvu je ostal manjši od 1 %, delež zaposlenih v panogi pa je ostal stabilen in je znašal 1,48 %;
- prihodki od kmetijskih podjetij so se zelo razlikovali, saj približno 20 % kmetij v VB ni uspelo ustvariti pozitivnega donosa, medtem ko je imelo nekaj manj kot četrtnina kmetij v Veliki Britaniji več kot 50.000 funtov dobička;
- v letu 2017 je bilo v omenjenem sektorju zaposlenih okoli 474.000 delavcev.

4.2 Pregled uvoza in izvoza v kmetijstvu

Britanci so leta 2017 kar polovico državnih potreb po živilih pokrili z uvozom. 30 % hrane, ki jo porabijo v VB, prihaja iz EU, 20 % pa prihaja iz držav, ki niso članice EU (glej slika 2). Dejstvo, da je polovica hrane v VB uvožene, pomeni, da bo vsaka sprememba trgovinskih režimov imela vpliv na prehrambno dobavno verigo. Ob času urejanja trgovinskih pogodb, ki še niso v popolnosti dorečene, lahko »Brexite« neizogibno spremeni trgovinske odnose VB tako z EU kot z državami ostalega sveta.

Slika 2: Poreklo živilskih izdelkov v Veliki Britaniji za leto 2017

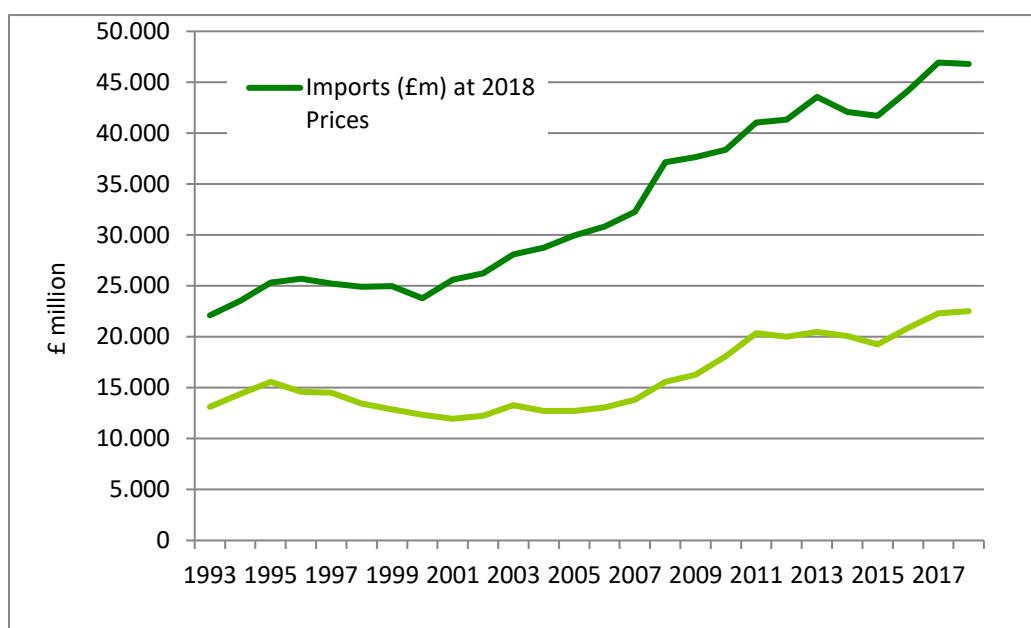
Vir: Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje (brez datuma).

Na podlagi vrednosti nepredelane vhodne hrane v kmetijstvu v letu 2017 je VB dobavila nekaj manj kot polovico (50 %) hrane, porabljene v VB. Vodilni tuji dobavitelji hrane, porabljene v VB, so bile države iz EU (30 %). Afrika, Azija, Severna in Južna Amerika so predstavljale vir 4 % deleža hrane, porabljene v VB.

V letu 2017 je VB uvozila 46,2 milijardi funtov izdelkov za hrano, krmo in pijačo, izvozila pa je približno 22 milijard funtov (glej Slika 3), od tega je viski Scotch bil kot samostojen predmet izvoza v višini 4,5 milijarde funtov. Tako je imela VB v letu 2017 uvoz v vrednosti 468 milijard funtov, izvoz pa v višini 330 milijard funtov (Downing & Coe, 2018).

Razvidno je, da ima VB trgovinski primanjkljaj pri trgovanju s hrano in krmo z EU in z državami, ki niso članice EU (v celoti). Trgovinska vrzel se je povečala za 6,2 % med letoma 2016 in 2017. Povečala se je za več kot 30 % od 16,9 milijard funtov leta 2005 do 24,2 milijardi funtov v letu 2017. Približno 19 milijard funtov tega primanjkljaja je bilo v trgovanju z državami EU. S spodnjega grafa (glej slika 3) lahko vidimo in opazimo naravno rast uvoza in izvoza VB od leta 1993 (Downing & Coe, 2018).

Slika 3: Vrednost trgovine s hrano, pijačo in krmo po cenah za leto 2018 (uvoz in izvoz)

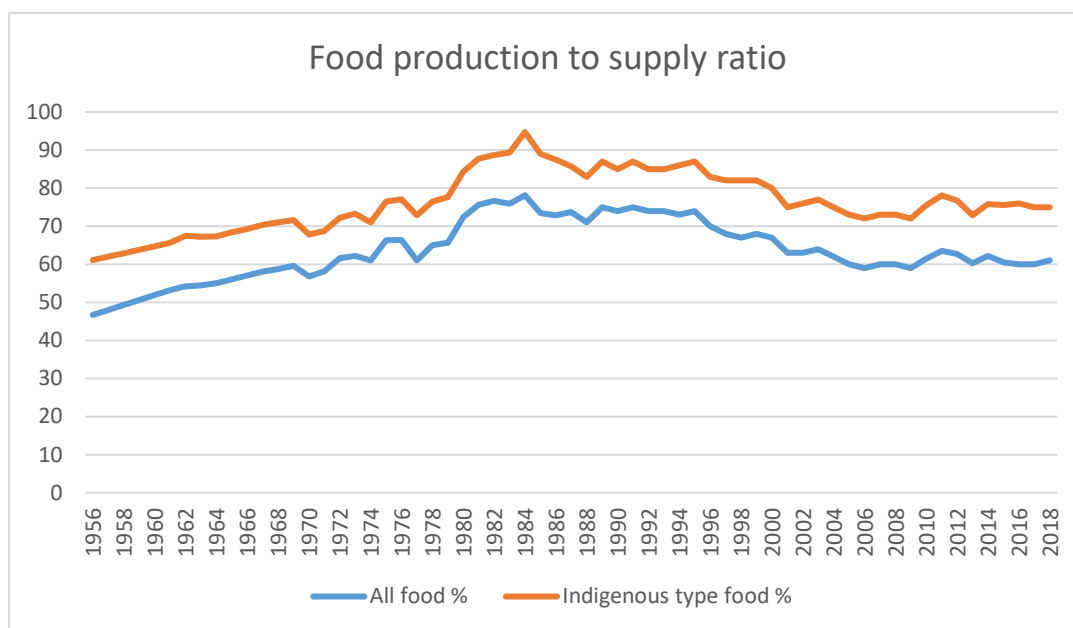
Vir: Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje (brez datuma).

4.3 Samooskrba

VB se ne oskrbuje s hrano samostojno, kot je tudi razvidno z grafa (glej slika 4 na naslednji strani). Domača proizvodnja hrane, ki se že zadnjih 30 let zmanjšuje, je tako od zgodnjih osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je samooskrba leta 1984 merila kar 95 %, padla zdaj na le približno 60 %.

Razmerje med proizvodnjo in ponudbo hrane (prikazano na naslednji strani) se izračuna kot vrednost proizvodnje surove hrane na kmetiji (vključno z izvozom), deljena z vrednostjo surove hrane za prehrano ljudi. Zagotavlja nekakšen kazalnik sposobnosti kmetijstva VB zadovoljiti povpraševanje avtohtonih potrošnikov. Visoko razmerje med proizvodnjo in ponudbo ne izolira države pred trenjem v dobavni verigi živilskih proizvodov (Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje, 2018)

Slika 4: Razmerje med lokalno proizvodnjo hrane in ponudbo hrane

Vir: Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje (brez datuma).

Nacionalna zveza kmetov VB je trdila: »Veliko uvožene hrane bi lahko gojili doma v Veliki Britaniji. Naša ambicija, kot del tega procesa je zmanjšanje trgovinske vrzeli« (Downing & Coe, 2018, str. 6). Nacionalna zveza kmetov je ocenila, da če bi VB poskušala ob trenutnih produkcijskih zmogljivostih preživeti od samo doma pridelane hrane, bi ostala lačna v roku 6 mesecev (Downing & Coe, 2018).

VB je sposobna proizvesti več lastne hrane. V takem primeru lahko spodbuda domače proizvodnje zmanjša negativne vplive tarifnih ovir na uvoz živil. Zgornji dom parlamenta (ang. House of lords) opaža, da bo za povečanje domače pridelane hrane potrebna dolgoročna naložbena strategija. Enostavno ne bo mogoče pravočasno kratkoročno povečati proizvodnje, da bi se VB spopadla z vsemi izzivi izstopa (House of Lords, 2018).

Tako pa zaradi trgovinskih transakcij vsak dan iz EU v VB pride približno 10.000 zabojnikov hrane. Na letni ravni tako preide okoli 3,6 milijona zabojnikov skozi pristanišča VB, ki priskrbijo približno 50.000 ton sveže hrane (Langa, Millstoneb, Lewisc & Marsdend, 2018).

Masivnosti in kompleksnosti uvoza hrane v VB ni moč spregledati. Trg z živilni nosi veliko pomembnost v VB. Ker bo trenutno in tudi v bližnji prihodnosti skorajda nemogoče prekiniti mednarodno sodelovanje v oskrbi in nabavi živil, potrebnih za prebivalstvo VB, bo samooskrba izredno pomembna, seveda poleg ustvarjanja novih trgovinskih sporazumov, ki bi olajšali breme zadovoljevanja povpraševanja po živilskih proizvodih na trgu VB.

4.4 Dobavna veriga

Globoka integracija VB z Evropo je bila ključna za oblikovanje tega zapletenega prehranskega logističnega sistema. Preobrazba živilskega sistema VB se je začela v obdobju 1967–73, medtem ko se je pogajala za pridružitve skupnemu trgu, kar je posledično ustvarilo današnjo Evropsko unijo. Transformacija se je pospešila, ko je leta 1975 večina volivcev VB na referendumu izbrala ostati v novo kreiranem skupnem trgu. Spodbuda za tak sistem je bila dodatno ustvarjena ob ustanovitvi enotnega evropskega trga leta 1992. To je ustvarilo val sprememb, ki so šle skozi prehranski sistem EU. Spremembe so bile precej vidne v čedalje večjem številu prevzemov in združitvah živilskih proizvajalcev. Ostalo je majhno število vodilnih podjetij v sektorjih, kot so mlečni izdelki, slaščice, pijače in zmrznjena hrana. Tako so v trenutnih časih mnoga podjetja v prehranski industriji VB vznemirjena glede misli, da bo »Brexite« spremenil trge, trgovine in infrastrukturo, na katero se zanašajo (Langa, Millstoneb, Lewisc & Marsdend, 2018).

Hrana, porabljena v VB, je mešanica domačih pridelkov in hrane, uvožene od drugod. Prehranski sistem je kompleksen in ne obsega samo proizvodnje, prevoza, predelave, trgovine na drobno/debelo in porabe, ampak je tudi sestavljen iz živilskih odpadkov ter stanja zadovoljstva potrošnika in okolja skozi vse faze (Benton, Froggatt, Wright, Thompson & King, 2019).

Kot vsi sistemi, ki delujejo s fino naravnano specifikacijo, je živilski sistem VB krhek in občutljiv na motnje. Zgodnja opozorila so bila vidna leta 2000, ko je nekaj sto voznikov goriva blokiralo depoje, kar je zmotilo distribucijo hrane v VB v naslednji dneh. Nazadnje je primanjkljaj industrijskih količin CO₂ junija 2018 ne samo izpostavil živilski sistem in njegovo odvisnost od te sestavine (od omamljanja živali za zakol do proizvodnje drobtin in piva), ampak tudi pokazal raven vpletenosti živilskih sektorjev Severne Evrope (Langa, Millstoneb, Lewisc & Marsdend, 2018).

V danem »just in time« sistemu bi tako kakršno koli opazno trenje povzročilo škodo. Prehranska dobavna veriga, ki redno obratuje preko angleškega kanala, bo tako občutila vsako povečanje stroškov. Stroški se lahko povečajo na osnovi obmejnih pregledov, tarif in implementacije »pravila o poreklu«. Dodatni transakcijski stroški bi lahko bili vidni v povišanju cen živilskih proizvodov za od 8 % do 10 % (Stojanovic & Rutter, 2017).

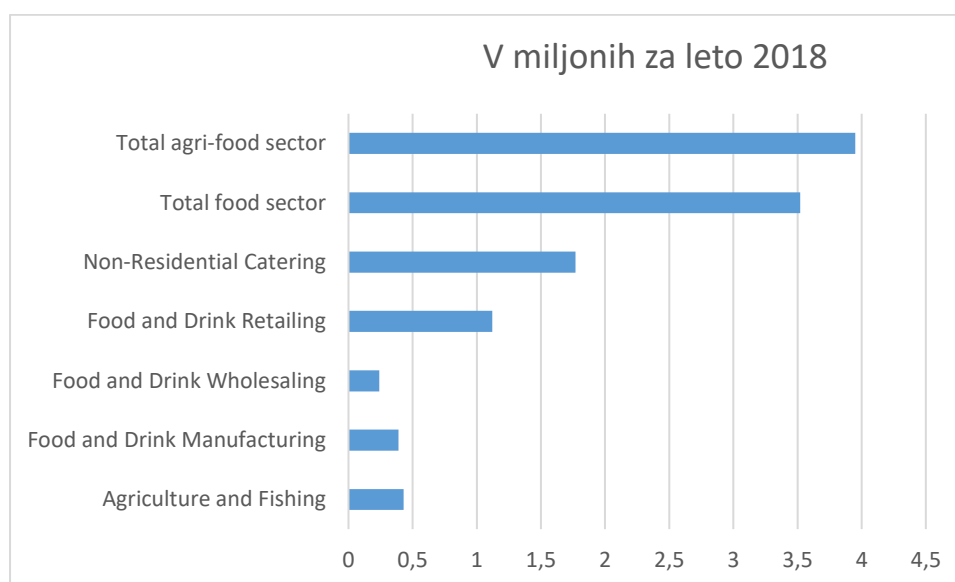
V sedanjem času ima VB v živilsko oskrbno verigo implementirano »just in time« dobavo, z zalogami živil, ki so na razpolago od 5 do 10 dni. Tudi majhne prekinitve lahko povzročijo velike vplive na ceno in razpoložljivost in tvegajo zakup ali panični nakup zaradi dojetja omejevanja ponudbe. »Brexite« lahko poveča možnosti za diskretne šoke pri oskrbi in izpostavi VB do večje variacije v ceni tako kratkoročno kot dolgoročno. Omenjeno pa ne

more obratovati brez delovne sile, ki je tudi podvržena zunanjim vplivom. Ta je lahko še posebej naklonjena tveganjem (Benton, Froggatt, Wright, Thompson & King, 2019).

4.5 Problem zaposlenih

Britanski kmetje so bili včasih med najbolj produktivnimi na svetu. V zadnjih desetletjih pa je njihova produktivnost stagnirala. Velike kmetije tudi ne bi bile vzdržne brez znatnih državnih subvencij. Cilj mora biti ustvariti visoko produktiven, dinamičen kmetijski sektor, ki je še bolj specializiran in sposoben konkurirati na svetovnih trgih. Na spodnji sliki (glej slika 5) vidimo število zaposlenih v agroživilskem sektorju po oddelkih. (Lightfoot in drugi, 2017).

Slika 5: Število zaposlenih v agroživilskem sektorju, leto 2018

Vir: Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje (brez datuma).

Vse skupaj je v agroživilskem sektorju bilo leta 2018 zaposlenih 3,9 milijonov ljudi. Od tega je samo okoli 5 % ljudi delalo v kmetijstvu in podobnih panogah.

Ena najbolj presenetljivih značilnosti kmetijske delovne sile je njena starost. Povprečna starost kmetov je 59 let, v primerjavi s povprečno starostjo 40 let celotne delovne sile. Tretjina vseh nosilcev kmetij je starejših od 65 let, medtem ko so le 3 % stari manj kot 35 let.

Kmetijstvo je pogosto večgeneracijski posel. Kljub temu je malo dvoma, da se kmetijska delovna sila pomlajuje. Privabljanje mladih ljudi v kmetovanje je iz različnih razlogov zahtevno, vključno z visokimi stroški nakupa ali najema zemljišča in dejstva, da so v

nekaterih podeželskih območjih stanovanja lahko draga, infrastrukturna oskrba pa slaba (Lightfoot in drugi, 2017).

Potencialni problem zaposlenih v pridelavi živil bo lahko na novo razviden v primanjkljaju zamejskih delavcev. Za primer: v letu 2014 je bilo v kmetijstvu VB zaposlenih več kot 34.000 delavcev, ki niso rojeni v VB, skupaj z velikim številom sezonskih delavcev. V sektorju kmetijstva VB dela poleti vsako leto približno 75.000 sezonskih delavcev (Downing & Coe, 2018).

Opažen problem bo imel velike posledice, saj z izstopom VB iz EU lahko VB izgubi privilegij prostega pretoka ljudi. Primanjkljaj delovne sile bo lahko tako izražen v podražitvi končnega produkta ali celo zmanjšanja zaželenih količin pridelave. Delodajalci se bodo tako morali odločiti med zaposlovanjem dražje delovne sile ali večjo implementacijo avtomatizacije skozi nova investiranja v delovne stroje. V obeh primerih bo pridelovanje živil s strani delovne sile na udaru. Kombinacija staranja trenutne delovne sile in nizek priliv novih delavcev trenutno zvišuje povpraševanje po tuji delovni sili, ki pa cveti zaradi prostega pretoka ljudi. V bodoče bo VB v velikem interesu, da skupaj z EU izpogaja obstoj trenutne politike prostega pretoka ljudi in delavcev.

5 OCENA, ANALIZA IN PRIHODNJE NAPOVEDI

Malo je dvoma o tem, da ne bi izstop VB iz EU povzročil drastične spremembe v oskrbovalni verigi živilskih proizvodov. Te spremembe bodo najbolj izražene v vsakodnevem življenju povprečnega pridelovalca, prodajalca in potrošnika živil v VB. Posledice bodo občutili tudi ostali vpleteni v oskrbovalno verigo VB, kot so njihovi večji zunanji partnerji. Na vprašanje, kako velike in ali bodo te posledice negativne, nima nihče odgovora.

Trenutno so ZDA drugi največji izvozni trg hrane in pijače za VB in največji zunaj EU nasploh. Irska tako predstavlja največji izvozni kot tudi uvozni trg za Veliko Britanijo. Skupaj Irska in ZDA kupita več kot četrtino izvožene hrane in pijače VB. Vendar slednja na trgu EU še vedno proda 71 % svoje pridelane hrane in pijače, kar predstavlja visoko stopnjo integracije in medsebojnega sodelovanja (Food and drink federation, 2017).

To medsebojno sodelovanje VB in EU je naravno. Za maksimalno kvaliteto in svežino mora priti do potrošnika v karseda najkrajšem času, kar je odvisno od medsebojne bližine trgovinskih partnerjev. Geografska lokacija je tako že od nekdaj bila glavni povod za tesno sodelovanje v izmenjavi živilskih proizvodov. Sodelovanje z državami znotraj EU, kot so Irska, Španija in Francija, omogoča dostop do kakovostne in sveže hrane rezidentu VB. Njuna visoka vključenost bo predstavljala visoko breme ob izstopu VB iz skupnega trga.

Seveda ima VB po izhodu številne nove možnosti sklepanja potrebnih trgovinskih sporazumov, vendar za zdaj EU ostaja vodilni partner na trgu živilskih proizvodov. S tem ima vzvod nad VB, saj predstavlja večji trg v njihovem sklepanju bodočih medsebojnih

odnosov. Poleg vsega bo velik izziv VB predstavljalo ustvarjanje nove kmetijske politike, saj z izstopom zapušča skupno kmetijsko politiko EU. To bo notranji faktor, ki bo predstavljal dodatno težavnost.

Po »Brexitu« bo kmetijstvo v VB delovalo zunaj skupne kmetijske politike EU. To pomeni, da bo treba izdelati novo domačo kmetijsko politiko v VB. Njeni vladi in zakonodajam, ki so pooblašene za to, je dana možnost, da premislijo o kmetijskih subvencijah in spodbudah ter o splošnem poslovnem okolju za kmetijska podjetja. Skupna kmetijska politika kmetom po VB trenutno zagotavlja skoraj 4 milijarde funtov podpore letno in zagotavlja tržne varnostne mreže (Downing & Coe, 2018).

Trenutno lahko neposredne subvencije skupne kmetijske politike predstavljajo od 50 do 80 % dohodka britanskega kmeta, kmetijske prakse pa bodo občutljive na kakršno koli spremembo smeri ali ravni financiranja te podpore. Tako je razviden vpliv dohodka s strani države preko subvencij in dohodka, pridobljenega s trgovanjem na prostem trgu. Vlada VB se je zavezala, da bo ohranila enaka denarna sredstva, ki lahko trajajo do leta 2022, tudi po izhodu. Dodelitev in pogoji te podpore se lahko v tem času spremenijo, vendar je vlada VB navedla, da se najverjetneje ne bo premaknila na nov sistem kmetijskih subvencij do leta 2024 (Downing & Coe, 2018).

Povprečen kmetovalec je tako skorajda odvisen od državnih subvencij, ki blažijo negativni vpliv nepredvidljivega vremena, nihanja v menjalnem razmerju domače valute (funta) ali slabe letine. Vendar je leta 2017 celotni dohodek iz kmetovanja dosegel dvajsetletni vrh kot posledica ugodne kombinacije šibkega funta (več so lahko prodali), visoke stopnje proizvodnje in solidne cene blaga na trgu (Department for Environment, Food & Rural Affairs, 2019).

Ne samo, da je kmetijski sektor odvisen od trgovine z EU in ostalim svetom, je tudi odvisen od migrantskih delavcev in visokih subvencij s strani države. Istovetenje zunanje politike skupaj z notranjo politiko bo največji izziv, s katerim bo soočena VB v kmetijskem sektorju.

V omenjenih alternativnih možnostih izhoda bo cilj VB ohraniti čim večji del pravic, ki jih je bila deležna v članstvu v EU. Na prvem mestu se bo pogajala za prostotrgovinski sporazum z EU, pod katerim bo negativen vpliv na kmetijstvo zanemarljiv. Skušala bo zagotoviti 4 osnovne svobode: prosti pretok kapitala, ljudi, blaga in storitev. Predvidevam, da ji ni v interesu postati članica carinske unije, kot je to trenutno Turčija, saj bi se morala v tem primeru odreči številnim ugodnostim. Tako mislim, da bo v interesu VB kot tudi EU doseči prostotrgovinski sporazum, ki bo koristil obema stranema.

Opcija »trdega Brexita« oziroma izstopa na podlagi STO pa je čedalje bližja. Ko so Britanci glasovali za izstop, so glasovali za izstop na kakršenkoli način. V tem primeru bo VB ostala brez vseh trgovinskih pogodb, kar bo pomenilo, da si bo sama nastavila višino in stopnjo tarif. Poleg nastavljanja svojih tarif bo svobodna sprejemati katerekoli nove trgovinske pogodbe. Tako bi lahko VB postavila ničelne tarife na uvoz hrane in pijače, kar bi potencialno lahko nadomestilo luknjo v zahtevanem povpraševanju. Kot posledica pa bi to

izpostavilo kmetijstvo VB številni nizkocenovni konkurenci, ki je rezultat globalizacije. Naknadno pa bi se lahko zgodilo, da po izhodu VB pade menjalni tečaj britanskega funta, ta se oslabi in tako poveča izvoz iz države zaradi večje kupne moči ostalega sveta, kar bi bil pozitiven učinek na novo postavljene carinske ovire ostalih držav v obliki tarif na živilske proizvode VB.

Ponovno bo tako uveljavljala svobodo, ki jo je bila nazadnje deležna pred včlanitvijo v enotni evropski trg. Statistično gledano je zunaj EU več trgovine, kot pa je znotraj nje. Za vzor si bo lahko vzela ZDA, Avstralijo, Hong Kong, Japonsko in ostale samostojne države na mednarodnem trgu. Gledano na ostale sektorje bi bil izstop na podlagi STO izvedljiv, če ne bi govorili o delikatnem sektorju, kot je kmetijstvo. VB mora tako čim hitreje po izstopu implementirati novo kmetijsko politiko in zakonodajo, na kateri slonijo njeni kmetje. Na trgu živil in prehranskih izdelkov bo vedno nekdo, s katerim se bo lahko trgovalo in ustvarjalo medsebojni odnos.

EU še ostaja daleč največja destinacija za trgovino VB, čeprav je sodeč po prvi sliki (glej Slika 1) lepo razvidno, da se trgovanje VB z ostalim svetom iz leta v leto povečuje. Sem mnenja, da EU kot tudi VB ne bosta prekinila tako lukrativnega trgovanja, saj sta obe strani na koncu dneva na boljšem. V njunem medsebojnem odnosu tako poteka prodaja in nakup nizkocenovnih, kvalitetnih in hitro dostavljenih živil. EU na tak način obogati s prodajo živil, VB pa v zameno za ta živila EU posreduje denarna sredstva. Ob vsakršnih zapletih v dobavni verigi živil, bi ostali obe strani na slabšem. Na zaplete pa je VB že pripravljena. Na spletni strani vlade VB je že objavljenih veliko število člankov in priporočil za kmetovalce, kot tudi ribiče. Vlada VB svetuje svojim pridelovalcem hrane in pijače, kako se pripraviti na razne carinske ovire tujih uvoznikov in kako omiliti negativne vplive na svoja podjetja, ki upravljajo v sklopu dobavne verige živil.

Nazadnje pa oskrbovalna veriga ne bi delovala brez kupcev, ki kupujejo njene končne proizvode. Ljudje so globoko zaskrbljeni s širino izbora hrane, njeno ceno, načinom pridelave, poreklom in vplivom na okolje. V VB kot tudi drugje javnost zahteva skrbno urejeno oskrbovalno verigo živil, v katero lahko zaupajo in ki odraža njihove osebne in kulturne preference. Izzivi in priložnosti »Brexita« niso nikjer drugod tako obsežni, kot so to v sektorju kmetijstva in prehrane. Zapletenost prehranskega sektorja skupaj z nenehnimi negotovostmi »Brexita« ustvarjajo številna tveganja, ki jih je težko predvideti in hkrati rešiti. Rezultat dostavljene hrane v VB je rezultat niza zapletenih transakcij, interakcij, tržnih in političnih sil. »Brexit« v dobrem ali slabem predstavlja velika strukturna nihanja, ki bodo odražena v spremembi državne politike ter obnašanju trenutnih potrošnikov na trgu prehranskih živil (Benton, Froggatt, Wright, Thompson & King, 2019).

SKLEP

Velika Britanija ima pred seboj težak izziv v mednarodnem okolju. Po izstopu mora dokazati svetu, da je naredila pravo izbiro in hkrati mora zadovoljiti zahteve lastnih državljanov. Z drastičnimi spremembami v dobavni verigi živil, ki bodo morda sledile po izstopu, pa ji tega ne bo uspelo narediti zlahka. Skozi potek ustvarjanja naloge sem bil seznanjen s številnimi negativnimi posledicami izstopa Velike Britanije. Mediji so bila skorajda vedno usmerjena v ostre in negativne napovedi, ki prinašajo veliko pozornosti. Vendar je prihodnost lahko vedno drugačna od takšnih pesimističnih napovedi.

Z izstopom Velike Britanije iz Evropske unije bo imela Velika Britanija zgodovinsko priložnost ustvariti novo prihodnost zase in svoje trgovinske partnerje. Implikacije, kakšen vpliv bo imel izstop na kmetijski sektor in sektor prehrane, so dokaj neznane. Vemo, da se bodo zgodile, vendar obsega vpliva ni možno predvideti. Vse bo odvisno od iznajdljivosti trenutne vlade Velike Britanije, ki prenaša breme ustvarjanja novih sporazumov, in zakonodaje, ki bo sledila izstopu. Breme si seveda vlada deli tudi s privatnim sektorjem, ki ustvarja blago in storitve, s katerimi trgujejo na mednarodnem okolju.

Velika Britanija bo z referendumom 2016 vstopila v novo dobo samostojnega ekonomskega poslovanja izven EU. Med njima obstajajo velike privlačne sile, ki obe usmerjajo v skupne medsebojne odnose za prid državljanov na obeh straneh angleškega kanala. Obe entiteti želita ustvari usklajen izstop VB iz EU, brez nepotrebnih zapletov, ki bi negativno vplivali na oskrbovalno verigo prehranskih živil.

LITERATURA IN VIR

1. Benton, T., Froggatt, A., Wright, G., Thompson, C. & King, R. (2019). *Food Politics and Policies in Post-Brexit Britain*. London: Chatham House. The Royal Institute of International Affairs.
2. Booth, S., Howarth, C., Persson, M., Ruparel, R. & Swidlicki, P. (2015). *What if...? The Consequences, challenges & opportunities facing Britain outside EU*. London. Open Europe.
3. Centre for economic performance. (2016). *BREXIT Policy analysis from the Centre for Economic Performance 2016*. London. London School of Economics and Political Science. Centre for Economic Performance.
4. Department for Environment, Food & Rural Affairs (2019, 10. Maj). *Total income from farming in the United Kingdom*. Pridobljeno 16. julija 2019 iz https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/815301/agricaccounts-tiffstatsnotice-09jul19.pdf
5. Dimson, J., Hunt, V., Mikkelsen, D., Scanlan, J. & Solyom, J. (2016). *Productivity: The route to Brexit success*. Mckinys & Company. Pridobljeno 16. juija 2019 z <https://www.mckinsey.com/featured-insights/europe/productivity-the-route-to-brexit-success>

6. Downing, E. & Coe, S. (2018). *Brexit: Future UK Agriculture Policy* (CBP 8218 izd.). London. House of Commons library.
7. Food and drink federation. (2017, 20. februar). *UK Food and Drink Exports Break £20bn Barrier in 2016*. Pridobljeno 14. julija 2019 iz <https://www.fdf.org.uk/news.aspx?article=7745&newsindexpage=1>
8. House of Lords. (2018). *Brexit: food prices and availability* (14. izd.). London: The Authority of the House of Lords.
9. Langa, T., Millstoneb, E., Lewisc, T. & Marsdend, T. (2018, julij). *Feeding Britain: Food security after Brexit*. London: UK Food Research Collaboration.
10. Lightfoot, W., Burke, J., Harvey, N. , Dupont, J., Howard, R., Lowe, R., Norrie, R. & Taylor, M. (2017). *British agriculture after Brexit- farming tomorrow*. London. Policy Exchange.
11. Moody, J., Saad, S. & Zhang, H. (2018). *Harnessing Brexit, Technology and Insight*. Pridobljeno 14. julija 2019 iz <https://www.ssginsight.com/wp-content/uploads/2018/09/SSG-Insight-Harnessing-Technology.pdf>
12. Ruparel, R., Booth, S. & Scarpetta, V. (2016); *Where next? A liberal, free-market guide to Brexit*. London: Open Europe.
13. Schoof, U., Petersen, T., Aichele, R. & Felbermayr, G. (2015). *Brexit – potential economic consequences if the UK exits the EU*. Gutersloh. Bertelsmann Stiftung.
14. Stojanovic, A. & Rutter, J. (2017,17. avgust). *What Brexit means for cross-border trade in goods*. London. Institute for Government.
15. The Irish Times. (brez datuma) *Brexit: The Facts*. Pridobljeno 31. julija 2019 iz <https://www.irishtimes.com/news/world/brexit/brexit-the-facts>
16. Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje. (2018). *Food statistics pocketbook*. Pridobljeno 20. julija 2019 iz <https://www.gov.uk/government/publications/food-statistics-pocketbook-2017/food-statistics-in-your-pocket-2017-global-and-uk-supply>
17. Urad Velike Britanije za okolje, hrano in podeželje. (brez datuma). *Zbirka podatkov o kmetijstvu Velike Britanije*. Pridobljeno 15. julija 2019 iz <https://www.gov.uk/government/statistical-data-sets/agriculture-in-the-united-kingdom>
18. Welsh Government. (2018, 10. julij). *Brexit and our land: Securing the future of Welsh farming*. Pridobljeno 16. julija 2019 iz <https://gov.wales/support-welsh-farming-after-brexit>